

УДК 007:304:659.3

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863.2/33.215774>

Ксенія СІЗОВА,

orcid.org/0000-0002-3269-6343

*доктор філологічних наук, професор,
професор кафедри філології та видавничої справи
Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського
(Кременчук, Полтавська область, Україна) sizovakl@rambler.ru*

Оксана ТУР,

orcid.org/0000-0002-8094-687x

*доктор наук із соціальних комунікацій, доцент,
професор кафедри гуманітарних наук, культури і мистецтва
Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського
(Кременчук, Полтавська область, Україна) oktur@ukr.net*

Наталія АЛЕКСЕЄНКО,

orcid.org/0000-0003-2571-1856

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри філології та видавничої справи
Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського
(Кременчук, Полтавська область, Україна) natialekseenko@gmail.com*

ВНЕСОК ВИДАВНИЦТВА «УКРАЇНСЬКЕ НАРОДОЗНАВСТВО» У ЗБЕРЕЖЕННЯ Й ПОПУЛЯРИЗАЦІЮ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ

Метою дослідження є аналіз внеску сучасного видавничого осередку Полтавщини «Українське народознавство» у пропагування національної культури, популяризацію гончарства як унікального феномена, створення української керамологічної наукової школи. Методологія дослідження полягає у використанні загальнонаукових методів аналізу й синтезу, порівняння й узагальнення. У процесі викладу основних положень статті застосовувалися засоби системного та порівняльного аналізу, що дало змогу охарактеризувати основні напрями діяльності видавництва «Українське народознавство». Наукова новизна полягає в комплексному дослідженні видавництва «Українське народознавство» як осередку збереження й розвитку українських народних культури й мистецтва, зокрема гончарної справи.

На прикладі видавництва можна простежити інноваційну соціокультурну модель: у традиційному центрі народної культури чи промислу створюється спеціалізований (це може бути музей, музей-заповідник, екопарк, театр, музичний чи танцювальний осередок), який стає платформою для багатовекторної культурної діяльності. Для здійснення комунікації на базі музею утворюється видавництво, діяльність якого спрямована на популяризацію певного різновиду народного мистецтва.

Така модель спростовує усталений поділ країни на просунуті столиці та відсталу периферію, пропонує нову парадигму, в якій кожне місто, село чи садиба може стати культурним центром.

Проведений аналіз діяльності видавництва «Українське народознавство» дає змогу стверджувати, що цей культурно-просвітницький осередок є унікальним центром популяризації гончарної справи не лише в Україні, а й у світі. Ця унікальність полягає в тому, що видавництво «Українське народознавство» є єдиним видавничим центром, що знаходиться на теренах Полтавщини у сільській місцевості й успішно здійснює видання широкого спектра видавничої продукції наукового спрямування: часописи, монографії, науково-популярні видання народознавчої тематики, зображальні видання тощо. Видавництво започаткувало нову модель культурно-просвітницького осередку європейського рівня і є гідним прикладом для наслідування. У перспективі поява на культурній мапі України подібних центрів видавничо-наукової діяльності, що забезпечують функції збереження національної культурної спадщини, вбачається не лише вірогідною, а закономірною.

***Ключові слова:** видавництво «Українське народознавство», народна культура, гончарна справа, культурно-просвітницька функція.*

Ksenya SIZOVA,

orcid.org/0000-0002-3269-6343

*Doctor of Philological Sciences, Professor,
Professor at the Philology and Publishing Department
Kremenchuk Mykhailo Ostrohradskyi National University
(Kremenchuk, Poltava region, Ukraine) sizovakl@rambler.ru*

Oksana TUR,

orcid.org/0000-0002-8094-687x

*Doctor of Science in Social Communications, Associate Professor;
Professor at the Department of Humanities, Culture and Art
Kremenchuk Mykhailo Ostrohradskyi National University
(Kremenchuk, Poltava region, Ukraine) oktur@ukr.net*

Natalia ALEKSEENKO,

orcid.org/0000-0003-2571-1856

*Candidate of Philological Sciences, Associate Professor;
Associate Professor at the Philology and Publishing Department
Kremenchuk Mykhailo Ostrohradskyi National University
(Kremenchuk, Poltava region, Ukraine) namialekseenko@gmail.com*

CONTRIBUTION OF THE PUBLISHING HOUSE “UKRAINIAN ETHNOLOGY” IN PRESERVATION AND POPULARIZATION OF UKRAINIAN CULTURE

Problem statement. Publishing House “Ukrainian ethnology”, which was established on the basis of the National Museum-Reserve of Ukrainian Pottery in the village of Opishny Poltava region, is a phenomenon that deserves attention in two respects. It is the publishing house in Ukraine that is not located in the city, but in the countryside. In addition, this publishing house specializes in the preparation of scientific, popular science and pictorial publications on pottery. Scientific book publishing, which is carried out at a high professional level in a non-regional centre, is a completely unique phenomenon. The specifics of publishing and cultural-educational activities of this centre, its contribution to the preservation and promotion of Ukrainian cultural traditions, national pottery requires a comprehensive understanding, which determines the relevance of scientific research.

The purpose of the study is to analyze the contribution of the modern publishing center of Poltava region “Ukrainian ethnology” to the national culture promotion, popularization of pottery as a unique phenomenon, the creation of the Ukrainian ceramic science school.

Research methodology. Methodology of the research consists in using general scientific methods of analysis and synthesis, comparison and generalization. In the process of presenting the main theses of the article, the means of system and comparative analysis tools were used, which made it possible to characterize the main activities of the publishing house “Ukrainian ethnology”.

Scientific novelty. Scientific novelty consists in a comprehensive study of the publishing house as a centre for the preservation and development of pottery.

Results. An innovative socio-cultural model can be spread on the example of a publishing house: a specialized centre of folk culture or industry creates a specialized (it can be a museum, museum-reserve, ecopark, theatre, music or dance centre), which offers a platform for centuries-old cultural activities: conferences, symposia, festival and other forms of exchange of scientific and artistic messages, educational and entertainment events (lectures, trainings, master classes, summer schools). To carry out communication on the basis of the museum, a publishing house is created, the activity of which is aimed at popularizing a certain kind of folk art. The publishing house, which publishes specialized periodicals, scientific publications, and books intended for the general public, becomes the precision of cultural growth for the region, as it unites scientists, artists and admirers of folk art, not from one region but from around the world (for example, to be interested in ceramics and ceramics anywhere). Such a model, designed by the established division of countries into the advancement of the capital and the backward periphery, is proposed to a new paradigm in every city of the city, village or estate can become a cultural centre. It is worth noting that to share the polycentric model of development with an emphasis on small towns (remember the desire for such global educational centres as Cambridge or Oxford), inherent in European culture.

Conclusions. The analysis of the publishing house “Ukrainian ethnology” activities suggests that this cultural and educational institute is a unique centre for the promotion of pottery, not only in Ukraine but also in the world.

Key words: *publishing house “Ukrainian ethnology”, folk culture, pottery, cultural and educational function.*

Актуальність теми дослідження. Видавництво «Українське народознавство», яке створене на базі Національного музею-заповідника українського гончарства в с. Опішному Полтавської області, є феноменом, що заслуговує на увагу в двох аспектах. Насамперед воно є єдиним в Україні видавництвом, що знаходиться не в місті, а в сільській місцевості. Крім того, це видавництво спеціалізується на підготовці

наукових, науково-популярних і зображальних видань, присвячених гончарству. Наукове книговидання, яке здійснюється на високому професійному рівні в умовах навіть не регіонального центру, є абсолютно унікальним явищем. Специфіка видавничої і культурно-просвітницької діяльності цього центру, його внесок у збереження й популяризацію українських культурних традицій, національного гончарства потребує

комплексного осмислення, що й зумовлює актуальність наукового дослідження.

Аналіз досліджень і публікацій. Розвиток і функціональні особливості малих видавництв і регіональних видавничих осередків в Україні, до яких належить видавництво «Українське народознавство», досліджується у працях Н. Зелінської (Зелінська, 2016), Ю. Клебан (Клебан, 2017), І. Кузьмук (Кузьмук, 2016), О. Сухорукової (Сухорукова, 2016). Історія створення й певні аспекти діяльності видавництва «Українське народознавство» висвітлюються в наукових розвідках А. Ликової (Ликова, 2014; 2016) і Л. Шаповал (Шаповал, 2008), роль видавництва в розвитку української керамології розглядають І. Драч (Драч, 2001) і О. Пошивайло (Пошивайло, 2000; 2007).

Мета дослідження полягає в аналізі внеску сучасного видавничого осередку Полтавщини «Українське народознавство» у пропагування національної культури, популяризацію гончарства як унікального феномена, створення української керамологічної наукової школи.

Наукова новизна статті полягає у комплексному дослідженні видавництва «Українське народознавство» як осередку збереження й розвитку української народної культури і мистецтва, зокрема гончарної справи.

Виклад основного матеріалу дослідження. Трансляція культурних традицій, які є підґрунтям національної ідентичності, – одне з актуальних завдань сьогодення. Вхідження України в європейський простір багато в чому залежить від рівня розвитку національної культури. Як зауважує З. Босик, сучасні процеси трансформації пріоритетів в Україні супроводжуються національною самоорганізацією. Україна прагне зберегти свою культурну спадщину (традиції, звичаї, знання ремесел, кухні, уміння, практики, технології, фольклор), оскільки вона може посісти чільне місце в сучасному європейському культурному просторі (Босик, 2015: 36).

Важливу роль у справі збереження культурної спадщини й популяризації української культури відіграє книговидання. Однією з умов вхідження України до європейського культурного простору є формування незалежного, національно орієнтованого видавничого середовища з пріоритетною культурно-просвітницькою функцією. І хоча традиційно основний обсяг книговидання в Україні припадає на три культурні центри – Київ, Харків і Львів, – збереження народної культури, її популяризація і промоція відбувається переважно завдяки регіональним видавництвам, які І. Кузьмук визначає як найменшу структурну складову

частину соціального інституту видавничої справи, основною метою якої є задоволення певних соціальних потреб шляхом підготовки й випуску видавничої продукції, що на рік у середньому становить десять назв та не перевищує за сукупними накладом показник десять тисяч видань (Кузьмук, 2016: 359).

Аналізуючи діяльність малих видавництв, Ю. Клебан зазначає, що маленькі регіональні видавництва та їхні книжки створюють потрібну українському ринку різноманітність та автентичність, а в контексті децентралізації набувають особливої актуальності (Клебан, 2017). Дослідниця підкреслює, що регіональні видавництва приносять в український книжковий ринок чарівну автентичність та багатоманітність (Клебан, 2017).

Ця автентичність полягає в тому, що регіональні видавництва втілюють видавничі проекти, спрямовані на висвітлення місцевої культурної спадщини, культурних традицій. О. Сухорукова слушно зауважує, що саме малі незалежні видавництва та автори, що здійснюють самопублікації, пропонують видання новаторської, оригінальної літератури. Їх існування здебільшого базується на самовідданості засновників та відмові від надмірних прибутків (Сухорукова, 2016: 50). Наукове книговидання останнім часом теж переходить на регіональний рівень. Причину цього Н. Зелінська бачить у «демонополізації» та децентралізації науки (Зелінська, 2016: 210).

Яскравим прикладом малого регіонального видавництва є «Українське народознавство», що випускає продукцію широкого жанрово-тематичного спектра, інтегральною ознакою якої є зосередженість на народній культурі, українських національних традиціях. Предтечею видавництва можна вважати заснований в с. Опішному у 1986 році Музей гончарства, на основі якого пізніше був створений Національний музей-заповідник українського гончарства. На початковому етапі головним завданням музею було збирання гончарних виробів для створення колекцій. Потім на базі музею відкрилася Національна галерея української монументальної кераміки, почали проводитися Національні симпозіуми гончарства. Створювані на цих творчих зібраннях роботи відомих керамістів зараз експонуються у галереї. Музей став справжнім осередком комплексного вивчення гончарної справи: організовані спеціалізовані бібліотека, архів, зокрема й аудіовізуальний, студія для створення аудіовізуальної продукції.

До структури музею також входить засноване наприкінці 1992 р. видавництво «Українське

народознавство», що відіграло провідну роль у висвітленні найрізноманітніших аспектів гончарства від найдавніших часів до сьогодення. Саме це видавництво готувало до друку національний культурологічний щорічник «Українське гончарство» – перший збірник оригінальних матеріалів, усі томи якого повністю присвячені одній темі – гончарству (Ликова, 2016: 247).

Видавництво «Українське народознавство» із самого початку існування було багатопрофільним – видавалися як неперіодичні, так і періодичні видання. Найбільш відомими зразками наукової періодики є Національний культурологічний щорічник «Українська керамологія», Національний науковий журнал Інституту керамології «Український керамологічний журнал», науковий щорічник «Бібліографія українського гончарства».

Видавничо-редакційний колектив приділяє велику увагу термінологічному забезпеченню української керамології, задля чого у 1993 році видатний знавець гончарства Олесь Пошивайло підготував перший в Україні «Ілюстрований словник народної гончарської термінології Лівобережної України». У 1999 році вийшов бібліографічний довідник осередків розвитку гончарства на Полтавщині – «Словник гончарів Глинського, Малих Будищ, Старих Млинів, Хижняківки» Віктора Міщанина. Видання носить енциклопедичний характер – у ньому систематизовано інформацію щодо відомих українських гончарів XIX–XX століть. Пізніше Олесь Пошивайло створив «Короткий академічний словник сучасних українських керамологів (культурна керамологія)», у якому висвітлені біографії українських майстрів, їхні творчі та наукові здобутки.

Наукове осмислення розвитку гончарної справи в Україні репрезентоване у низці монографій, тематична палітра яких охоплює гончарну культуру українських земель від доби неоліту до сучасності. Монографія Анатолія Гейка «Гра «Крем'яхи» як джерело наукових студій» присвячена українським і світовим народним звичаям, обрядам та іграм. У книзі Юрія Пуголовка «Будівельна справа літописних сіверян» проведено дослідження матеріальної культури давніх слов'ян. У ґрунтовній науковій праці Віктора Міщанина «Репресивні заходи радянського тоталітарного режиму в галузі традиційного гончарства України (1930-ті – 1950-ті роки)» опрацьовано великий масив архівних документів. Монографія Леоніда Смержа «Гончарівна (одержима керамікою)» висвітлює творчий шлях заслуженої майстрині України Олександри Селюченко. Методи

відновлення керамічних виробів досліджуються у монографії «Дослідження, реставрація і зберігання музейної кераміки» Тетяни Красної. Перелік можна продовжувати, адже видавничому портфолію «Українського народознавства» можуть позаздрити навіть потужні столичні видавництва.

Видавничий центр в Опішному здійснює масштабні проекти, які стосуються не лише Полтавського регіону, а й інших осередків гончарної справи в Україні. Прикладом є трилогія «Гончарний здвиг Донбасу». Перша її частина за авторством Олесь Пошивайла «Гончарна велич і трагедія Макарового Яру доби Розстріляного Відродження» розповідає про важкі для української культури і, зокрема, для керамології часи сталінських репресій. Друга частина «Макарово-ярівський осередок гончарної освіти в Україні» (автор Людмила Овчаренко) характеризує сучасний стан розвитку гончарної освіти в регіоні. Завершальна частина трилогії «Гончарство Макарового Яру кінця XIX – середини XX століття» містить архівні документи.

Видавництво «Українське народознавство» не обмежується лише вузькоспеціалізованими керамологічними виданнями. виправдовуючи свою назву, осередок здійснює культурно-просвітницьку діяльність, готуючи до друку народознавчі видання. У серії «Українські етнологічні студії» вийшли монографія Олександра Курочкіна «Українські новорічні обряди: «Коза» і «Маланка» та двокнижжя «Українці» (редактор-упорядник Анатолій Пономарьов). Серія «Полтавська родина» представлена науковим дослідженням епістолярію зачинателя української літературної мови «Іван Котляревський у листуванні» та творчою біографією видатного поета Василя Симоненка «Грудочка любимої землі». Системна етнографічна та етнологічна спрямованість, увага до народного побуту та культури, літературної спадщини є типологічними характеристиками видавництва «Українське народознавство», тим, що виділяє його з-поміж інших.

Поряд з періодикою, науковими й науково-популярними виданнями видавництво «Українське народознавство» створює високопрофесійні зображальні видання. У межах проекту «Шедеври українського гончарства» у 2010 році вийшов альбом «Опішнянська мальована миска другої половини XIX – початку XX століття (у зібранні Російського етнографічного музею в Санкт-Петербурзі)», підготовлений відомою творчою династією Пошивайлів. Автором-упорядником видання є Олесь Пошивайло, художником – Юрко Пошивайло, а фотографом – Тарас Пошивайло.

Шляхетна справа популяризації української народної культури видавництвом «Українське народознавство» була відзначена різноманітними нагородами. Книги й журнали видавництва, які є важливими джерелами вивчення українського гончарства, неодноразово нагороджувалися на різноманітних книжкових виставках, форумах, конкурсах, фестивалях, ярмарках. Підготовлені видавництвом історичні монографії впроваджуються в університетську освіту.

Загальнонаціональне і світове визнання досягнень регіонального видавничого осередку свідчить про те, що видавництво «Українське народознавство» гідно виконує свою місію – популяризувати українську культуру, доносити світові її оригінальність і самобутність, формувати національну автентичність.

На прикладі видавництва можна простежити інноваційну соціокультурну модель: у традиційному центрі народної культури чи промислу створюється спеціалізований (це може бути музей, музей-заповідник, екопарк, театр, музичний чи танцювальний осередок), який стає платформою для багатовекторної культурної діяльності: організації конференцій, симпозіумів, фестивалів та інших форм обміну науковим та мистецьким досвідом, просвітницьких і розважальних заходів (лекції, тренінги, майстер-класи, літні школи). Для здійснення комунікації на базі музею утворюється видавництво, діяльність якого спрямована на популяризацію певного різновиду народного мистецтва. Видавництво, яке готує і спеціалізовану періодику, і наукові видання, і книги, розраховані на широкий загал, стає своєрідною точкою

культурного зростання для регіону, адже згуртовує навколо себе науковців, митців і шанувальників народного мистецтва не лише з одного регіону, а з усього світу (наприклад, керамікою і керамологією цікавляться будь-де). Така модель спростовує усталений поділ країни на просунуті столиці та відсталу периферію, пропонує нову парадигму, в якій кожне місто, село чи садиба може стати культурним центром. Варто зауважити, що подібна поліцентрична модель розвитку з акцентом на невеличкі міста (згадаємо хоча б такі всесвітньо відомі центри освіти, як Кембридж чи Оксфорд) притаманна європейській культурі.

Висновки. Проведений аналіз діяльності видавництва «Українське народознавство» дає змогу стверджувати, що цей культурно-просвітницький осередок є унікальним центром популяризації гончарної справи не лише в Україні, а й у світі. Ця унікальність полягає в тому, що видавництво «Українське народознавство» є єдиним видавничим центром, що знаходиться на теренах Полтавщини у сільській місцевості й успішно здійснює видання широкого спектра видавничої продукції наукового спрямування: часописи, монографії, науково-популярні видання народознавчої тематики, зображальні видання тощо. Видавництво започаткувало нову модель культурно-просвітницького осередку європейського рівня і є гідним прикладом для наслідування. У перспективі поява на культурній мапі України подібних центрів видавничо-наукової діяльності, що забезпечують функції збереження національної культурної спадщини, вбачається не лише вірогідною, а закономірною.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Босик З. О. Нематеріальна культурна спадщина України в контексті суспільного розвитку та культурної політики держави. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*. 2015. № 2. С. 35–39.
2. Драч І. Видавництво «Українське народознавство» – феномен екології гончарської культури України. *Український керамологічний журнал*. 2001. № 1. С. 94–95.
3. Зелінська Н. В. Наукове книговидання в українському соціумі : чи є життя під час (після) кризи? *Поліграфія і видавничі справи*. 2016. № 2(72). С. 208–216.
4. Клебан Ю. Регіональні видавництва України: книжки, ціни, проблеми. 2017. URL: <http://archive.chytomo.com/news/regionalni-vidavnictva-ukraini-knizhki-cini-problemi> (дата звернення: 21.04.2019).
5. Кузьмук І. В. Сучасне мале видавництво в Україні: особливості, типи, загальна характеристика діяльності. *Наукові записки*. 2016. № 2 (53). С. 356–364.
6. Ликова О. Г. Перший керамологічний щорічник «Українське гончарство». *Гуржійські історичні читання*. 2014. № 7. С. 247–249.
7. Ликова О. Г. Роль музею у формуванні української культурної керамології. *Сівєричина в історії України*. 2016. Вип. 9, 2016. С. 566–570.
8. Пошивайло О. Гончарська столиця України: Видавництво «Українське народознавство». Опішне : Українське народознавство, 2000. 48 с.
9. Пошивайло О. Українська академічна керамологія ХХІ сторіччя. Теорія, історія, сучасний ужинок, майбутній поступ. Книга 1 (2001–2005). Опішне : Українське народознавство, 2007. 776 с.
10. Сухорукова О. Світове книговидання: уроки для України. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2016. № 3. С. 47–58.
11. Шаповал Л. Опішня – столиця української кераміки на Полтавщині. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 6. Історичні науки*. 2008. С. 298–304.

REFERENCES

1. Bosyk, Z. O. (2015). Nematerialna kulturna spadshchyna Ukrainy v konteksti suspilnoho rozvytku ta kulturnoi polityky derzhavy [Intangible cultural heritage of Ukraine in the context of social development and cultural policy of the state]. Bulletin of the National Academy of Management of Culture and Arts. 2015. No. 2. Pp. 35–39 [in Ukrainian].
2. Drach, I. (2001). Vydavnytstvo “Ukrainske narodoznavstvo” – fenomen ekolohii honcharskoi kultury Ukrainy [Ukrainian Ethnography Publishing House is a phenomenon of ecology of pottery culture of Ukraine]. Ukrainian ceramic journal. No. 1. Pp. 94–95 [in Ukrainian].
3. Zelinska, N. V. (2016). Scientific publishing in the Ukrainian society: is there life during the (after) crisis? [Scientific book publishing in Ukrainian society: is there life during (after) the crisis?]. Printing and publishing. 2016. No. 2 (72). Pp. 208–216 [in Ukrainian].
4. Kleban Yu. (2017). Rehionalni vydavnytstva Ukrainy: knyzhky, tsyny, problemy [Regional publishing houses of Ukraine: books, prices, problems]. URL: <http://archive.chytomo.com/news/regionalni-vidavnytstva-ukraini-knizhki-cini-problemi>. (Last accessed: 27.07.2020) [in Ukrainian].
5. Kuzmuk, I. V. (2016). Suchasne male vydavnytstvo v Ukraini: osoblyvosti typu, zahalna kharakterystyka diialnosti [Modern small publishing house in Ukraine: features, types, general characteristics of activity]. Scientific notes. No. 2 (53). Pp. 356–364 [in Ukrainian].
6. Lykova, O. H. (2014). Pershyi keramolohichniy shchorichnyk “Ukrainske Honcharstvo” [The first ceramic yearbook “Ukrainian pottery”]. Gurzhiyev’s historical readings. No. 7. Pp. 247–249 [in Ukrainian].
7. Lykova, O. H. (2016). Rol muzeiu u formuvanni ukrainskoi kulturnoi keramolohii [The role of the museum in the formation of Ukrainian cultural ceramics]. Severshchyna in the history of Ukraine. No. 9. Pp. 566–570 [in Ukrainian].
8. Poshyvailo, O. (2000). Honcharska stolytsia Ukrainy: vydavnytstvo “Ukrainske narodoznavstvo” [Pottery Capital of Ukraine: Ukrainian Ethnography Publishing House]. Opishne: Ukrainske narodoznavstvo. 48 p. [in Ukrainian].
9. Poshyvailo, O. (2007). Ukrainska akademichna keramolohiia XXI storichchia. Teoriia, istoriia, suchasnyi uzhynek, maibutnii postup. Knyha 1 (2001–2005) [Ukrainian academic ceramics of the XXI century. Theory, history, modern harvest, future progress. Book 1 (2001–2005)]. Opishne: Ukrainske narodoznavstvo. 776 p. [in Ukrainian].
10. Sukhorukova, O. (2016). Svitove knyhovydannia uroky dlia Ukrainy [World book publishing: lessons for Ukraine]. Foreign trade: economics, finance, law. No. 3. Pp. 47–58 [in Ukrainian].
11. Shapoval, L. (2008). Opishnia – stolytsia ukrainskoi keramiki na Poltavshchyni [Opishnya is the capital of Ukrainian ceramics in Poltava region]. Scientific journal of NPU named after M. P. Drahomanov. Series 6. Historical sciences. Pp. 298–304 [in Ukrainian].